

BAJÁKI RITA – SZÁDOCZKI VERA (SZERK.):

IMÁDKOZÁS A RÉGI MAGYARORSZÁGONELKH–PPKE BAROKK IRODALOM ÉS LELKISÉG KUTATÓCSOPORT,
BUDAPEST, 2022

Báthory Orsolya

A kiadvány a Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport „Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok” sorozat 29. kötete, amelynek már vannak előzményei. 2012-ben jelent meg a *Régi magyar imakönyvek és imádságok* című tanulmánygyűjtemény (3. kötet), amely elsősorban az imádságműfaj forrásszövegeket és imakönyveket mutatta be. A 2015-ben kiadott *Régi magyar népelemek és imádságok* (11. kötet) pedig az elsődleges áhítati irodalom túl az imával rokon műfajra, az elmélkedésre terjesztette ki a vizsgálatok körét. Ezt a sort folytatta a 2021. április 9–10-én online megrendezett konferencia, amelynek anyagát tartalmazza a jelen kötet. Ebben az eleve tág tematika okán az imádkozást különféle aspektusokból elemző vizsgálatok olvashatók, így a kiadvány átfogó képet ad napjaink magyar imádságkutatásáról.

Noha a tanulmányok a szerzők neve alapján, alfabetikusan követik egymást a kötetben, célszerű azokat inkább tematikai szempontból bemutatni. Így elsőként a prédikációhoz kapcsolódó imaszövegeket vizsgáló írásokról érdemes szót ejtenünk. Bartók Zsófia Ágnes a papok prédikáció előtt mondott anyanyelvű imádságának Európa-szerte ismert középkori jelenségével foglalkozik, illetve rávilágít arra, hogy ez a gyakorlat a Magyar Királyság területén is létezett, mivel folytonosság figyelhető meg bizonyos késő középkori szövegek és a korai magyar nyelvű nyomtatott anyagok között. Szintén idekapcsolódik Maczák Ibolya írása, amely a pálos hitszónok, Csúzy Zsigmond (1670–1729) *Evangéliumi trombita* című vasárnapi prédikációgyűjteményében található imádságelméleti részt vizsgálja. Majorossy Imre egy minorita vonatkozású egyházi beszédet vont elemzés alá. A későbbi pécsi püspököt, Anton Kázmér von Thurnt (1679–1734) köszöntő beszéd ugyanis magában hordozza az ima főbb jellegzetességeit, a kérést-könyörgést, illetve a dicsőítést-hálaadást. Egy másik különleges alkalomból, a későbbi erdélyi fejedelem, I. Rákóczi Ferenc keresztelőlője, a református Keresztúri Bíró Pál (1589–1655) által elmondott prédikációt vizsgálja Varga Bernadett. A szerző elsősorban egy, az egyházi esemény világi-politikai vonatkozása miatt létrejövő műfaji átjárásra hívja fel az olvasó figyelmét, amennyiben a beszéd végén található záróimádság könyörgésrészében a fejedelmi tükör műfaji jellegzetességei mutathatók ki. Az imádság műfaji mezsgyéjén ezen, előző példánál

némileg hagyományosabban megtalálható áhítati szövegtípussal, a régi ima- és énekeskönyveinkben rendszeresen előforduló litániával és annak ájtatosságával foglalkozik Szádoczki Vera írása. A címben feltett kérdésre, miszerint hogyan kell a litániát jól végezni, a tanulmány szerző Pázmány Péter *Imádságos könyv* mellett a nyomtatott és kéziratosszerű énekeskönyv-anyagot hívja segítségül.

Az imádságszövegek értelmezése, az intézményes-hivatalos imaforma kiválasztása, valamint az imádkozás módjának szabályozása az egyháztörténelem valamennyi korszakában jelen van. Farmati Anna és Szelestei Nagy László írásai ennek a fajta normaközvetítésnek a szempontjából vizsgálják az imádkozás gyakorlatát. Farmati Anna az imádsággal rokon himnusz felől közelít a témához, amennyiben a 12. századi *Aurea expositio hymnorum* című himnuszkommentár 16. századi nyomtatott változatait és recepcióját tárja fel. Szelestei Nagy László a 18. századi katolikus megújulás tükrében elemzi a kérdést, így írása elsősorban Séllyei Nagy Ignác székesfehérvári püspök (1777–1789) egyházszerzői és normaközvetítő tevékenysége részeként olvasható imamagyarzatokra fókuszál. Az Istenhez szóló verbalizált odafordulás lírai megfogalmazását vizsgálja Hernády Judit tanulmánya, amely egy elmélyült elemzés kíséretében mutatja ki Beniczky Péter (1603–1664) egyes versei és Pázmány *Imádságos könyvének* imaszövegei közti gondolati és textusbéli párhuzamokat. Laczházi Gyula írása Rimay János (1570 k.–1631) – hagyományosan a sztoikus attitűd alapján értelmezett – költészetének vallásosan meditatív jellegét mutatja ki. A szerző megállapítása szerint Rimay „megkomponált verskötetként” ismert gyűjteményében több olyan vers is található, amelyben a megszólalás módja az elmélkedéssel rokon imádság, a könyörgés alaphelyzetét követi.

Pázmány Péternek (1570–1637) a magyar katolikus és protestáns imakultúrára egyaránt nagy hatást gyakorló *Imádságos könyve* több tanulmányban is viszonyítási pontként szolgált. A kötetben ugyanakkor két olyan írást is olvashatunk, amelyeknek tárgya kifejezetten az *Imádságos könyv*, illetve a Pázmány-életműben fellelhető imádságok, könyörgések. Az *Imádsá-*

gos könyv modern kritikai kiadásában Bajáki Ritával együtt résztvevő Bogár Judit lényegében a 2013-as jegyzetkötet sajtó alá rendezési munkálatait folytatta a kötetben szereplő tanulmányában. Több Pázmány-ima, illetve -imarészlet újabban megtalált forrását, latin változatát, párhuzamát ismerteti a szerző, illetve arról is képet kapunk, hogy Pázmány az egyszerű fordításon túl hogyan használja fel és alakítja át forrasszövegeit.

A teljes Pázmány-életmű imádságos szegmensének a teológiai szempontú vizsgálatát a jezsuita Szabó Ferenc végezte el. A tavaly októberben elhunyt kutató iránti tiszteletből a szerkesztők az ő emlékének ajánlották a kötetet, amelyben az atya utolsó írásainak egyike szerepel. Tartalmi összegzésként ebből idézek: „újabb elmélyült kutatásra már nem igen lenne erőm; hála Istennek, folytatják a munkát a fiatalok. Most inkább széljegyzeteket fűznék az elért eredményekhez, illetve hangsúlyoznák a fiatal kutatóknak néhány eddig még homályban hagyott feladatot, egyensúlyoznák egypoldalúságokat, főleg Pázmány teológiája távlatában.”

A tanulmányok között találunk olyanokat, amelyek konkrét áhítati könyvre vonatkozó meglátásokat tartalmaznak. Így Balázs Aletta az interkonfessionalitás egy érdekes példájával foglalkozva a 17. századi lutheránus teológus, Johann Gerhard *Meditationes Sacrae* című művének magyar fordítását vizsgálja, amely a kálvinista Inczedy József (1688–1750) munkájaként jelent meg először 1743-ban. A *Liliomok völgye* nemcsak a műfaji keveredés – az elmélkedés és az ima összefonódása – szempontjából érdekes mű, hanem azért is, mert a protestáns bibliai hermeneutika tipológiai szimbolizmusával is találkozunk benne. Vass Csongor a 17. században élt jezsuita, Baranyi Pál életművének az imádságirodalomba sorolható elemeivel foglalkozik. Megállapítása szerint Baranyi latin, magyar és román nyelvű műveinek egyik központi eleme az imádság, annak mind konkrét formája, mind elméleti megközelítése tekintetében.

Petróczi Éva írása a puritanizmus imáirodal-mával, azon belül is a betegséggel küzdők fohászával foglalkozik. A tanulmány egyfelől a kurrens szakirodalom alapján mutatja be a puritanizmus betegségezméletét, másrészt egy rövid összehasonlító elemzést ad az angol püspök Lewis Bayly (†1631) *The Practice of Piety*-jének és Medgyesi Pál (1604–1663) *Praxis pietatis*-ának betegségben mondandó imádságairól, kiemelve és értelmezve az azonosságokat, s a feltűnő különbségeket.

Míg Petróczi Éva a magánáhitat kifejeződésére koncentrált, addig G. Etényi Nóra az egyházi legitimitációra építő kollektív imádságok egy tematikus csoportját mutatja be. Tanulmányában egy 17. századi ulmi kéziratok krónika alapján elemzi, hogy az 1680–1690-es évek sokszor a Magyar Királyságot is érintő törökellenes harcaira miként reagált a helyi egyház. Röviden összefoglalva: a Te Deumok és körmenetek mellett nyomtatott prédikációkkal, valamint bűnbánó és dicsőítő imádságok terjesztésével igyekeztek erősíteni a hívek keresztény identitását.

A kötetben a tág tematikának köszönhetően az irodalomtörténeti kutatások mellett a néprajzi, valamint zene- és művészettörténeti vizsgálódások is helyet kapnak. A lelkeségi irodalom és a folklór összefonódásából veszi témáját Frauhammer Krisztina, aki az archaikus imákkal kapcsolatos, Erdélyi Zsuzsanna, Bálint Sándor és Tánczos Vilmos által megkezdett kutatásokat egészíti ki. Módszertanának újdonsága, hogy Peter Burke angol történésznek az európai népi kultúrára vonatkozó megállapításait (*Popular Culture in Early Modern Europe*, New York, Harper&Row, 1978) használja elméleti keretül. A tanulmány egyik fontos megállapítása, hogy az archaikus imaszövegek vélhetőleg a középkori magas kultúra kolostori közegeiből a papság közvetítésével kerültek a hívekhez, akik évszázadokon keresztül hallás után hagyományozták azokat generációról generációra, hogy aztán a jelenben ismét egy elit, a tudományos elit képviselői által megmentett és gondozott egzotikumává váljanak.

Szintén néprajzi vonatkozású Iancu Laura írása, amely a moldvai csángók 16. századtól adathozható hitéletére, és a 20. század elejéig szinte csak magyar nyelvű imahagyományára fókuszál. Az anyanyelv megőrzésében nagy szerepe volt a körükben szolgáló magyar hitoktatóknak, kántoroknak, akiknek többsége Erdélyből származott, illetve képesítését Székelyföldön szerezte meg.

Egy másik népcsoport, a grádistryei horvátok vallásosságát mutatja be Horváth Sándor tanulmánya. Grádistrye az 1920-as évektől létező Burgenland horvát neve, az itt élő, eredetileg ça nyelvjárást beszélő katolikus vallási közösségek a 16–17. században menekültek a török hódítás elől a mai Ausztria keleti határszéleire. A körükben használt 18–19. századi horvát nyelvű imakönyvekről olvashatunk a tanulmányban. Egy érdekes információt emelnék ki az írásból, miszerint a horvát nyelvű Miatyánk a magyarral ellentétben nem Lukács, hanem Máté evangéliumából származik, ezért abban az „Et dimitte debita nostra” (Mt 6,12) horvát fordítása szerepel, vagyis „engedd el a tartozásunkat”, nem pedig

a Lk 11,4 szerinti „Et dimitte nobis peccata nostra”, azaz „és bocsásd meg a bűneinket”.

Muntágné Tabajdi Zsuzsanna folklorisztikai jellegű tanulmányában a 18. századi nógrádi, vegyes felekezeti falusi közösségek imádkozási gyakorlatát vizsgálja a váci egyházmegye és a helyi gyülekezetek iratai alapján. Az írás különös figyelmet szentel a pap és lelkész nélküli falvaknak, az úgynevezett filiáknak, ahol a lokális társadalomban többféle funkciót is ellátó tanítók szerepe az imádkozási alkalmak fenntartásában (is) kiemelkedő volt.

A tanulmányok sorában három művészettörténeti témájú írást is olvashatunk. Lipp Mónika Mária az imádkozó remeték műtárgyakon, bútorokon, templomi berendezési tárgyakon, illetve falképeken, festményeken előforduló 18. századi ábrázolásait vizsgálja. A bemutatott anyag egyrészt a remete szerzetesközösségeknél (pálosoknál, kamalduliaknál), másrészt a ferenceseknél, a betegápoló irgalmasoknál és a bencésekénél található meg. Tornay Krisztina, a budai klarisszák 18. században épült templomának szakrális programját elemzi a rendre jellemző lelkiség egyedi jeleit keresve, míg Tüskés Anna a rózsafüzér-titkok és a lorettói litánia Mária-invokációinak képzőművészeti ábrázolásait veszi számba. A templomi oltárokon elhelyezett 17–18. századi festmények és a boltozatra függesztett szobrászati ábrázolások több emléke is fennmaradt Magyarországon, a tanulmány célja ezek be-

mutatása, elemzése, ikonográfiai és stíluskritikai összevetése közép-európai emlékekkel.

Ugyancsak egy konkrét szent kultuszához kapcsolódik N. Kis Tímea tanulmánya. Nepomuki Szent János tiszteletének terjedése a 18. század elején indult meg Magyarországon, ezzel párhuzamosan jelentek meg a szentet invokáló, az egyéni, illetve a közösségi áhítat igényeit egyaránt kiszolgáló officiumok, litániák és novénák, valamint imák és himnuszok. Ezen szövegek előzményeit és hagyományozódását mutatja be a tanulmány.

A kötet bemutatását Krasznai Gáspár zene-történeti szaktanulmányával zárom. Az írás Giuseppe Verdi operáiban lévő szakrális jeleneteket elemzi, és kimutatja, hogy az olasz zeneszerző operatermesésének mintegy háromnegyedében hangsúlyosan jelen van a vallásos tartalom.

Összegzésképpen elmondható, hogy az *Imádkozás a régi Magyarországon* című kötet tanulmányai az imádság és rokon műfajainak kutatása terén számos novummal szolgálnak a téma iránt érdeklődők számára, új adatokkal és összefüggésekkel gazdagítva tudásukat. A kötet anyaga jól illeszkedik a nemzetközi, főként a szomszédos országokban folyó lelkiségtörténeti kutatásokhoz. Ezt igazolja az is, hogy a kötetben több olyan, határon túli szerző írása szerepel, akinek kutatási területe a különféle szláv, újlatin és német nyelvű barokk imádságitradalom.

MAGYAR ZOLTÁN:

ERDÉLYI MAGYAR HIEDELEMONDA-KATALÓGUS, 1–4.

KAIROSZ KIADÓ, BUDAPEST, 2021

Dyekiss Virág

A néprajztudomány már jó kétszáz éve felfedezte, hogy a folklórműfajok világszerte hasonlók, tehát érdemes őket összegyűjteni és rendszerbe foglalni, hogy összevethetők legyenek, s majd e katalógusok használatával lehessen földrajzi és nyelvi határokon átvéelő vizsgálatokat végezni. Először a népmesék katalógizálása foglalkoztatta a kutatókat, s már 1910-ben megjelent Antti Aarne mesetípus-katalógusa, melyet később Stith Thompson, majd Hans-Jörg Uther fejlesztett tovább. A mondák rendszerezése is korán megjelent a tudományos célkitűzések között, de itt a kutatóknak számos módszertani problémával kellett szembenézniük. Magyarországon 1980-ban jelent meg hiedelemmonda-katalógus, melyet alig több mint 3000 szöveg alapján készített el Bihari Anna (s melyben az erdélyi anyag igen alulreprezentált). A mondakatalógizálás azóta is folyik, s több olyan kézikönyv jelent meg az

utóbbi időben külföldön, amelyek eredményeit Magyar Zoltán be tudta emelni munkájába, akinek nem ez az első összeállított mondakatalógusa: 2018-ban jelent meg tizenkét impozáns kötetben *A magyar történeti mondák katalógusa*.

A monda tematikailag rendkívül sokszínű folklórműfaj. Olyan történet, melyet a közösség tagjai igaznak tartanak, s elmondanak egymásnak, mint velük vagy ismerőseikkel megésett epizódot vagy valahonnan hallott igaz, de gyakran csodálatos elemekben gazdag történetet. Hosszú út áll egy megélt élmény előtt, mire történeté kerekedik. Megjelenhet „közlés” formában, rövid utalás gyanánt, mely a hiedelem központi elemét mutatja be. Utána memorat formában találkozunk

vele, azaz a mesélő saját élményeként mondja el a történetet, végül fabulat, azaz némileg rögzült, kerek kis történet lesz belőle, melyet akár évszázadokig emlegetnek a közösség tagjai. Tematikailag öt csoportot különböztethetünk meg: az eredetmagyarázó mondák, a történelmi eseményekről szóló történeti mondák, a hiedelemmondák, a vallásos mondák és legendák csoportjait. Már ebből a rövid áttekintésből is láthatjuk, hogy gazdag, változatos folklórműfajról van szó, melynek határai képlékenyek. A hiedelemmondák a természetfeletti világgal való kapcsolódás, az arról szerzett élmények, megélések műfaja. Magyar Zoltán tágan értelmezte a monda műfaji meghatározását, így nemcsak kerek történeteket, hanem egymondatos közlésmorzsáktól a hosszú elbeszélésig különféle terjedelmű szövegeket vizsgált és vett fel adatbázisába.

Az elméleti háttér mellett egy katalógus elkészítéséhez elengedhetetlen a megfelelő szövegbeállítás megléte. A szerző ehhez a munkájához több száz könyvet, számos kéziratos gyűjtést, magánarchívumot, illetve 16–18. századi boszorkánype-rek anyagát vizsgálta meg, melyek együtt az Erdélyi Magyar Hiedelemmonda Archivum anyagát képezik. A hatalmas adatbázis közel harmada a saját gyűjtéséből származik. Bejárta Erdély kis híján összes magyarlakta települését, és hét-nyolcezer szöveget jegyzett fel. A két évtizedes kutatómunka eredményeként lejegyzett mondákat és meséket tájegységenként külön kötetekbe rendezve adta ki az elmúlt években, külön kötetet szentelve egyes nagy tudású mesemondóknak, most pedig a rendszerező munkát végzi, mellyel a magyar és nemzetközi összehasonlító kutatás számára is hozzáférhetővé teszi ezt a kincset.

Az *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus* négy kötete széles ívű áttekintést nyújt az erdélyi hiedelemmondák típusairól, motívumkincséről, sőt az egyes típusok nemzetközi elterjedését is vizsgálja. Az egyes tételek következetesen, nagy precizitással készültek, s a mondatípusokat több szempontból is átgondolt struktúra alapján közli a könyv. A bemutatás első eleme a típusszám, melyet a típuscím követ. Az adott típust rövid, néhány mondatos összefoglaló mutatja be, melyből az olvasó megismerheti a történet gerincét, majd az eddig ismert előfordulások felsorolását találjuk. E bibliográfiai adatok földrajzi és kronológiai rendben követik egymást. A földrajzi rend a magyar népi kultúra regionális tagolódásával foglalkozó kutatások legújabb eredményeinek figyelembevételével készült.

Az első három kötet tartalmazza a hiedelemmondák teljes tematikáját lefedő típuskatalógust. Az első kötetben kaptak helyet a természetfeletti világ lényei és eseményei, tehát az előjelek, a halál és a halottak témaköre és számos hiedelem-lény: különböző démonok, mitikus lények. Említésre méltó, hogy Erdélyben olyan archaikus mitikus lények is megjelennek a mondákban, amelyek a nyelvterületen egyedülállóak. Az óriások, erdei lények, vadleányok csak az erdélyi vadonokban honosak. Külön tanulmányozást érdemel a tündérek alakja, akiknek szerepköre a vizsgált anyagot áttekintve is végigkövethetően fejlődik: tündérekből szépasszonyok lesznek, majd végül a mindent magába olvasztó boszorkányképzet szippantja fel e hiedelem-lény tevékenységi körét is. A második kötet tartalmazza a természetfeletti tudással rendelkező emberekről szóló mondákat, így a boszorkányokkal kapcsolatos hagyományokat is. Tájékozódhatunk a tudósokról, a halottlátókról és más, túlvilággal kommunikáló személyekről. Áttekinthetjük a román pappal kapcsolatos hiedelemmondákat is. A román (ortodox) pap szerepe az erdélyi magyarok hiedelemvilágában az elmúlt évtizedek egyik jelentős néprajzi felfedezése volt. A harmadik kötet a természetfeletti világ eddig nem tárgyalt elemeit mutatja be: az átváltozó embereket, különös tekintettel a prikulicsra, s különböző mitikus állatokról (sárkány, kígyó) és növényekről (vasfű) szóló mondák találhatóak itt. A mindennapi mágia, rontás, igézés és ezek gyógyítása szintén itt kapott helyet. Végül megtalálhatók itt a gyermekijesztők (például mumus), akik annyiban térnek el az eddig felsorolt lényektől, hogy a felnőtt mesélő nem hisz ezek létezésében, csak a gyermek. Így átmenetet jelent az ál-hiedelemmondák csoportjához, melyben olyan történeteket találunk, amelyek úgy kezdődnek, mint egy hiedelemmonda, de a végén kiderül, hogy csak megrétfálták a mesélőt, vagy természetes magyarázata van az ijesztő történetnek, például valaki beöltözött kísértetnek, esetleg csupán valamilyen állat hangját vélte gonosz lénynek a főszereplő. Végül a modern mondák típusaiba is bepillanthatunk.

A negyedik kötet a kutatók számára elméleti háttérrel és további vizsgálatok forrásanyagát kínálja: ebben találjuk a hiedelemmondák motívumindexét, így a típusokon kívül részletes és bőséges motívumgyűjtemény alapján is kereshetünk a mondák között. Emellett konkordancia-jegyzéket is tartalmaz a kötet, mely a nemzetközi folklórkincsben segít elhelyezni az erdélyi mondákat. Magyar Zoltán számos külföldi (német, holland, norvég, litván, cseh, észt, lív, lett és összefoglaló nemzetközi katalógusok) hiedelemmonda- és mesekatalógus anyagát építette be

összehasonlító jegyzékébe, így könnyen megtalálhatjuk erdélyi mondáink külföldi és anyaország-beli párhuzamait. Végül részletes tanulmányt olvashatunk a szerző tollából az erdélyi magyar hiedelemmonda-rendszer témakörében, mely a mondarendszerezés kérdéseit, az erdélyi hiedelemmondák területi és tematikai sajátosságait, ezen belül néhány kitüntetetten érdekes hiedelemlellyel (például óriás, marcolea-Kedd asszonya, tündér, szépasszony, román pap) mondakörének rövid bemutatását és összefüggéseit tárgyalja.

IANCU LAURA:

A VÁGÁNY MELLETT

MAGYAR NAPLÓ, BUDAPEST, 2022

A líra útjai, lehetőségei és metodikája a 21. században számos elemzendő kérdést vehet fel. A költői lét (vagyis annak kettőssége, hogy voltaképpen hol lakozik a költő: énje a lírában, valója a materiális léttartományban?) szintűgy válaszokat követelhet az irodalmároktól. Iancu Laura mondta az egyik író-olvasó találkozáson, hogy ő „nem divatos költő” napjainkban. Ha ezt a kijelentést hagyom a fókuszban, az előző kérdésekkel szemben föltehető, hogy divatos-e manapság a líra, azon belül is – Iancu Laura verseire alapozva – a szakrális versbeszéd a költészetben?

A moldvai származású néprajzkutató, író és költő immár nyolcadik verseskötetében teszi fel önfeltáró kérdéseit Istennek és embernek a létről, az elindulásokról és megérkezésekről. A *vágány mellett* kereken nyolcvan verse öt ciklusban mutatja fel az emberi lét korlátjaira támaszkodó lírai én viszontagságos küzdelmeit önmagával, illetve a teremtés ontológiai meghatározottságával. Alkotói részről tudatos szerkesztésre vall, hogy mind az öt ciklus egyenként tizenhat verset rejt, bár ennek szimbolikus jelentése vélhetően nincs, de hangsúlyos lehet a ciklusok egyező terjedelme szempontjából. A ciklusok címei már érdekesebbek a számszimbolika esetleges lehetőségeinél ebben a kötetben, a költő ugyanis mindegyik ciklus első verséből emelt ki egy-egy hosszabb gondolatot cikluscímként. Az első például a *Ha nálad tél van hát elmondom nekem a hideg az otthonom* címet kapta az *Időnként* című vers tizedik és tizenegyedik sorából átemelve. Mivel a kötet verseiben Iancu Laura kerülte a központosítást és a mondat eleji nagy kezdőbetűket, a kiragadott cikluscímekből is hiányoznak az írásjelek. Ez – vagyis a központosítás elhagyása – naplószerűvé, a lírai szubjektum vallomásos rapszódiáivá emeli a költeményeket, áttételesen olyanokká, mint egy tóba dobott kavics által

Az *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus* négy kötete heroikus munka eredménye. A címben ígért katalógusnál is többet kapunk, hiszen mint említettük, a mondákat összekapcsoló motívumgyűjteményt, illetve nemzetközi összehasonlító konkordanciajegyzéket is kínál a negyedik kötet. A rövid, kifejező szűzség segítségével mindenki közelebb juthat a párját ritkítóan gazdag mondavilághoz, Erdély Tündérországához.

Farkas Gábor

fodrozódott víztükör hullámai. Összhangban áll ezzel a képpel a kötet hátulján fülszöveg helyett álló versrészlet is: „a kavicsot a tóba dobom / fodrosodik a víz a kacsák felrepülnek / ha megátkozna hát így jártam” (*A tónál*).

Bár vizuális elem, mégis érdemes kitérni a könyvborítót uraló vörös színre is. Nem annyira a színszimbolikát érzem itt erősnek, inkább a lírai áthallásokat. A borítóképet nézve eszünkbe juthat „egy nyári alkonyon / a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom” (Radnóti Miklós: *Nem tudhatom...*); vagy a vörösben úszó pályaudvar oszlopai olyanok, mint „vesszőnyi fák sötéten / a haragos ég infravörösében” (Pilinszky János: *Apokrif*). Természetesen nem citálnám ide öntörvényűen huszadik századi klasszikus költőinket, ha csupán a könyvborító vöröse kapcsán lennének kapcsolatban egymással a lírák vetületei, de ennél itt többről van szó: Radnóti apokaliptikus verseinek tragikuma és Pilinszkynek a lélek számára fájó evilági térről alkotott látomásai épülnek be Iancu Laura versnyelvébe úgy, hogy közben mégiscsak a költő személyes, vallomásos gondolatainak részévé válnak.

Az öt ciklus időszerkezetét az évszakok (elsősorban az ősz és a tél), illetve a napszakok (főleg az éjszaka és a hajnal) határozzák meg, de mindvégig jelen van a költeményekben egyfajta transzcendens időtlenség is. Csak néhány példával élve: „megágyaz a dér a tél betakar / hibátlan éjszakáival” (*Előeste*); „az élet akár a hajnal / ragyog inkább mint történik” (*Isten a fájdalmat*); „érthetetlen ez az őszi zene / mintha kakasszó volna / s lehetne is / mert nem különb a hajnal / a tagadás óráinál” (*Boldogmondás*). Tulajdonképpen az a kettős időérzékelés érvényesül

Iancu Laura soraiban, amelynek egyik pólusa az emberi vagy materiális, amit a természetben lezajló változásokkal tapasztalunk meg, a másik pedig a bensőben megélt időtapasztalás, amelyet nevezhetünk immanens időnek is. Ha azonban a kötet szakrális versbeszédére fókuszálunk, akkor ez az időszerkezet kitágul – Mircea Eliade szavával – egy hierofán térré, azaz egy transzcendens időtapasztalássá: „mit mondhatott ma reggel / Isten nem tudom / gazdátlan időkben / nem is veszem észre – annyi a titok” (*Apátia*); „két napom lesz elhalni / s kikelni mint a mag” (*Húsvét után*); „tűnődöm mi hal előbb meg / a testem az árnyéka / mennyi idő és milyen hosszú a halál / Istenem” (*Ad notam mortis*). Jól kivethető a verssorokból az istenkereső – és istenkeresésében szenvedő – individuum térvészése ebben az ambivalens (vagy inkább hármass) időkeretben.

Iancu Laura korábbi versesköteteiben is az volt a legmegkapóbb számomra, ahogyan a versnyelv adta lehetőségekkel élve a költő a hétköznapi cselekedetek szintjén (alvás-ébredés, hazaérkezés, találkozás, reggeli, vacsora stb.) felmutatja a szakralitást, vagyis az emberiben mutat meg valamiféle emberen túlit, szimbolikusan istenit: „idegesít hogy látlak / nagy kalapod s még nagyobb / árnyékod alatt látom / halhatatlanságodat” (*Presszóban*); „vége van ennek a napnak is / nincs más igitál egy korty vizet (...) én a halhatatlanokra gondolkodok / megtörténhetett volna velünk is” (*Estvégi leltár*). Ezekben a versekben a líra szubjektuma válik olyan szimbólummá, melynek jelentésrétegei az olvasót hol zavarba hozzák, hol pedig egy imádság adta megnyugvást nyújtanak. Mindezzel Iancu Laura személyes, mégis elvonatkoztatott, szinte tárgyias versvilágot épít, mely a sötétségből nyit horizontot a fénybe, majd vissza a

sötétségbe, mélyből a magasba, és újra vissza a mélybe. Ezek a perspektivikus változások olyan mozgástereket hoznak létre, amelytől – legalább a benyomás szintjén – epikussá válik a kötet.

Kiemelendőnek tartom a könyv egészének értelmezése/befogadása szempontjából a negyedik, *Ha Hawking Pilinszkyre hallgat a fizikában nem tervek után kutat* című ciklus költeményeit. A ciklus alapvetését nyújtó *A tapasztalat fölfalja fiait* című versben a 2018-ban elhunyt angol elméleti fizikus, Stephen Hawking gondolatát szembesíti a költő a biblikus egzisztencializmus emberképével. Hawking állítása, miszerint – Iancu Laura verséből idézve – „ennek az évszázadnak a végén / ismerni fogjuk Isten tervét” (kurzív az eredetiben), tulajdonképpen az angol tudós által alkotott modellfüggő realizmus egyik összefoglaló kijelentése. Keresztény megközelítésben nem annyira esetleges ateizmusa a zavarba ejtő a hívő ember/költő számára (voltaképpen Isten létét nem tagadja), hanem az, ahogyan az embert az isteni terv ismerőjeként egy transzcendens tartományba emeli. Iancu Laura vagy a gondolati párhuzamba fogalmazott költőelőd, Pilinszky János műveiben az ember kicsinyisége és bizonytalan léttudata következtében éppen erre a transzcendenciára vágynak ugyan, de ezáltal nem az isteni tervet kívánja, hanem az isteni kegyelem általi üdvözülést – nagy különbség.

Halmi Tamás szavaival a „távoli Isten és a tünékeny másik kettős hiánytapasztalata vonul végig ezen a kötetben” (*Új Ember*, 2023. január 15.), de összességében – úgy vélem – a versekben mégsem elégikus ennek a kettős hiánynak a lejegyzése. Talán azért nem, mert a megszenvedett hit mégis nyújtja azt a bizonyosságot, hogy az ember egyedülletében sem árva.

VIGILIA
LXXXVIII. ÉVFOLYAM
2023 július

SOMMAIRE

SUR LA SYNODALITÉ DANS UNE PERSPECTIVE
ŒCUMÉNIQUE

Mario Grech: Le synode comme chemin vers la communauté et la fraternité **Job Getcha:** Perspectives orthodoxes sur la synodalité **Péter Csermely:** La synodalité comme „réseau-nécessité” manifesté dans l’ensemble du monde créé **Sabino Chialà:** La communion des saints et la division des chrétiens Table ronde sur la synodalité dans une perspective œcuménique: **Mario Grech, Job Getcha, Tamás Fabiny, Zoltán Balog et Sabino Chialà** **Tomáš Halík:** Mon chemin vers la foi **Eszter Rőhrig:** La vie et l’époque de Jean Patrick Modiano dans ses œuvres **Attila Dósa:** Cormac McCarthy (1933–2023)

INHALT

ÜBER DIE SYNODALITÄT IN ÖKUMENISCHER
PERSPEKTIVE

Mario Grech: Die Synode als Weg zur Gemeinschaft und Brüderlichkeit **Job Getcha:** Orthodoxe Reflexionen auf Synodalität **Péter Csermely:** Synodalität als Netzwerk-Notwendigkeit in der ganzen geschaffenen Welt **Sabino Chialà:** Die Gemeinschaft der Heiligen und die Getrenntheit der Christen Diskussion über die Synodalität in ökumenischer Perspektive mit **Mario Grech, Job Getcha, Tamás Fabiny, Zoltán Balog und Sabino Chialà** **Tomáš Halík:** Mein Weg zum Glauben **Eszter Rőhrig:** Das Leben und die Zeit Jean Patrick Modianos in seinen Werken **Attila Dósa:** Cormac McCarthy (1933–2023)

CONTENTS

ON SYNODALITY IN ECUMENICAL PERSPECTIVE

Mario Grech: The Synod as a Path to Communion and Fraternity **Job Getcha:** Orthodox Perspectives of Synodality **Péter Csermely:** Synodality as Network Necessity in the Entire Created World **Sabino Chialà:** The Community of Saints and the Division of the Christians Discussion on Synodality in Ecumenical Perspective with **Mario Grech, Job Getcha, Tamás Fabiny, Zoltán Balog and Sabino Chialà** **Tomáš Halík:** My Way to Faith **Eszter Rőhrig:** Jean Patrick Modiano’s Life and Times in His Works **Attila Dósa:** Cormac McCarthy (1933–2023)

Főszerkesztő: **Görföl Tibor**
Felelős szerkesztő: **Puskás Attila**
Felelős kiadó: **Gájer László**
Főmunkatárs: **Lukács László**
Szerkesztők:

**Bende József, Deák Viktória Hedvig,
Lázár Kovács Ákos, Patsch Ferenc,
Varga Szabolcs, Vörös István**
Szerkesztőbizottság:

**Bábel Balázs, Heidl György, Hidas Zoltán,
Horkay Hörcher Ferenc, Máté-Tóth András,
Molnár Antal, Thomka Beáta**

Kiadóhivatali titkár: **Fazakas Annamária**

Honlap: **Somfai Boglárka**

Betűtípus: **BROTHER 1816, FreightMicro & Sans**

Lapterv és tipográfia: **Jmtyopography**

Tördelés: **Németh Ilona**

Kivitelezés: **VIRTUOZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.**

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest,

Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443.

Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48. Internet cím:

<http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu.

Előfizetés, egyházi és templomi árusítás:

Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Hírlap Újletég, a Magyar Lapterjesztő Zrt.

és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest.

Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik

postáján, a hírlapot kézbesítőknél, posta.hu

webshop-ban (eshop.posta.hu/storefront),

e-mailen a hirlapelofigetes@posta.hu címen,

telefonon +36 1767 8262 számon, levélben

a Magyar Posta Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia számlaszáma: OTP Bank Zrt:

11707024-20373432-00000000.

Előfizetési díj: egy évre 10.800Ft, fél évre 5.400Ft,

negyed évre 2.700Ft. Előfizethető külföldön

a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.).

Ára: EU országok: 10.800Ft/év + postaköltség,

tengerentúli országok: 112\$, illetve

ennek megfelelő más pénznem/év.

Szerkesztőségi fogadóóra:

kedd, csütörtök 10–14 óra

Kéziratokat nem őrzünk meg

és nem küldünk vissza

SZEMLE

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

LXXXVIII. ÉVFOLYAM

Báthory Orsolya:

*Bajzoki Rita – Szádoczki Vera (szerk.) –
IMADKOZÁS A RÉGI MAGYARORSZÁGON*

2023 június

Dyekiss Virág:

*Magyar Zoltán – ERDÉLYI MAGYAR
HIEDELEMMONDA-KATALÓGUS, 1–4.*

Farkas Gábor:

Iancu Laura – A VÁGÁNY MELLETT

A SZEMLELŐDŐ ÉLET

A KERESZTÉNYSÉG A BALKÁNON

*András Tamara, Bartusz-Dobosi László,
Decski Sarolta, Kisenémet Fülöp,
Andrew Louth, Lőrös Péter, Ruzsa
György, Szilágyi Csaba, Paul Tillich
és Jan-Heiner Tüick tanulmánya*

*Acsai Roland, Falcsik Mari, Fecske
Csaba, Lorand Gaspar, Juhász Anikó,
Lukács Flóra, Szilasi László, Takács
Nándor és Tatár Sándor írása*

nka
Nemzeti Kulturális Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

ISBN 977 004 260 200 5 23007 1200F7

